

Patriyarkayı Tanımak: Bir iktidar mekanizması olarak patriyarka nasıl işler? **Recognizing Patriarchy: How does patriarchy work as a mechanism of power?**

Aslı TELSEREN ÖMEROĞLU¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Doğu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye.
Paris Üniversitesi, LCSP'ye ve Cedref'e bağlı araştırmacı

Özet:

Bu makale, patriyarkal toplum yapısının kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği nasıl derinleştirdiğini ve bu eşitsizliğin toplumsal hayatın farklı alanlarında nasıl tezahür ettiğini ele almaktadır. Patriyarkanın bir iktidar mekanizması olarak nasıl işlediği sorusu üzerinde duran çalışmada, patriyarka, toplumsal cinsiyet, eril tahakküm, hegemonik erkeklik ve eril bakış kavramları ele alınmakta ve bu kavramların birbiriyle ilişkisi incelenmektedir. Patriyarkanın sosyopolitik bir kavram olarak anlaşılması ve patriyarkal yapıların dönüştürülmesi için kadınların somut gerçekliğinden yola çıkan bu çalışma, kadınların özel alana sınırlanması ve erkeklerin kamusal alana konumlandırılması gibi durumların nasıl yeniden üretildiğini ve nesneleştirme, şiddet ve baskı gibi pratiklerin bu süreçte nasıl rol oynadığını tartışmaktadır. Ayrıca bu çalışmayla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde patriyarkanın rolüne ilişkin tartışmalara ve patriyarkal sistemlerde kadınların toplumsal hayata katılımlarının nasıl sınırlandırıldığına dair tartışmalara katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Patriyarka, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, iktidar ilişkileri, eril tahakküm

Recognizing Patriarchy: How does patriarchy work as a mechanism of power?

Abstract:

This article examines how the patriarchal social structure deepens the inequality between men and women and how this inequality manifests itself in different spheres of social life. Focusing on the question of how patriarchy operates as a mechanism of power, the study examines the concepts of patriarchy, gender, masculine domination, hegemonic masculinity and the masculine gaze and examines the interrelationship between these concepts. Starting from the concrete reality of women in order to understand patriarchy as a sociopolitical concept and to transform patriarchal structures, this study discusses how situations such as the confinement of women to the private sphere and the positioning of men in the public sphere are reproduced and how practices such as objectification, violence and oppression play a role in this process. In addition, this study aims to contribute to discussions on the role

of patriarchy in gender inequality and how women's participation in social life is limited in patriarchal systems.

Keywords: Keywords: Patriarchy, gender inequality, power relations, masculine domination

Atf için (how to cite):

A. TELSEREN ÖMEROĞLU, (2024). Patriyarkayı Tanımak: Bir iktidar mekanizması olarak patriyarka nasıl işler? Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2024 4(1), 30-42

1. Giriş

Kadınlara ve erkeklere toplum tarafından yüklenmiş, toplumsal olarak kurgulanmış rol ve sorumluluklar, davranışlar ve eylemler anlamına gelen toplumsal cinsiyet kavramı (İstanbul Sözleşmesi, Md. 3), kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsizliklerin iktidar ilişkisi olarak düşünülmesine olanak sağlar. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin bir inşa olduğunu işaret eden toplumsal cinsiyet kavramı ilişkisel bir süreci ifade eder ve diğer iktidar ilişkileriyle birlikte şekillenir. İçinde bulunduğu kültüre göre şekillenen toplumsal cinsiyet nihai değildir ve toplumsal ve politik dinamiklerle birlikte değişir. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet tanımı, özcü düşünceden bir kopuşu işaret eder. Özcülük karşıtı bu düşünce, 1948 yılında Simone de Beauvoir'ın ikonik cümlesi "kadın doğulmaz kadın olunur" ile somutlaşmıştır (Beauvoir, 1976 [1948], s.13). Her ne kadar kadınlığın ya da erkekliğin bir özü olmasa da toplumlar, bireylerden ömürleri boyunca bir önceki neslin kadınlarına ve erkeklerine bakarak birtakım davranış kalıplarını ve cinsiyet rollerini edinmelerini ve yeniden üretmelerini bekler. Toplumsal cinsiyet ilişkisel bir kavram olarak ele alındığında toplumun kadınlara, erkeklere, kız çocuklarına ve oğlan çocuklarına farklı haklar, sorumluluklar ve ayrıcalıklar yüklediği, yüklenen bu rol ve sorumlulukların ise birbirini karşılıklı olarak etkilediği ve bu bağlamda bireylerin kendilerine toplum tarafından verilen rol ve sorumluluklara uyacakları şekilde toplumsallaştırdıkları görülmektedir.

İlişkisel bir süreçte dikotomik olarak kurgulanan toplumsal cinsiyet rolleri bir iktidar ilişkisi meydana getirir. Bilinen tüm toplumlarda bu ilişki ekonomik, siyasi ve toplumsal kaynakların dağılımı açısından olduğu gibi dişil ve eril olanın sembolik değeri açısından da hiyerarşi oluşturur. Söz konusu hiyerarşi, cinsiyetlerle ilişkilendirilen değerler bir toplumdan diğerine farklılık gösterse bile, dişil olanla ilişkilendirilen değerlerin eril olanla ilişkilendirilenler karşısında sistematik olarak itibarsızlaştırılmasında kendini gösterir (Héritier, 1996). Bu hiyerarşiden bahsederken eril tahakküm kavramı ön plana çıkar. Kadınların erkeklere kıyasla ikincil olarak konumlandırılmasının maddi ve sembolik yapılarına işaret eden eril tahakküm kavramı, kadınlara ve erkeklere önceden belirlenmiş roller veren bir habitus olarak tanımlanabilir (Bourdieu, 1998). Bu kavram, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortaya çıkarmak ve erkeklerin kadınlar, çocuklar ve LGBTİ+'lar üzerindeki tahakkümünü açıklamak için kullanılmakta ve toplumsal cinsiyet bağlamındaki iktidar ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Söz konusu iktidar ilişkileri patriyarkal normlar çerçevesinde gerçekleşen toplumsallaşma sürecinde görünür hale gelir. Bir ölçü ve

standart yaratma aracı olan normlar, toplumsal olguları ve ilişkileri düzenlemek amacıyla kurgulanır. Patriyarkal sistemlerde kadınlara kendini yok saymaya meyilli bir toplumsallaşma süreci öğretilirken, erkekler de her koşulda ve sürekli bir şekilde erkekliğini ispatlamaya itilmektedir; kişinin isteğine göre gizlenebilen ya da sergilenebilen bir damga taşıyan LGBTİ+'lara ise sınıflandırma edimleri üzerinden bir tahakküm dayatılmaktadır (Bourdieu, 1998). Patriyarkal toplumsal yapının gücü kendini meşrulaştıracak söylemleri üretmeye ihtiyaç duymamasından, kurguladığı normları haklı kılmaya çalışmamasından anlaşılır.

Anaerkil sistemden patriyarkal (ataerkil) sisteme geçişle ilgili çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Connell'a (1998, s.206-207) göre bu değişimin en önemli unsuru devletin ve ordunun kurulmasıdır. Böylece güce dayalı bir sistem oluşturulmuş ve kadınlar şiddet araçlarını ellerinde bulunduran erkeklere tabi kılınarak yaşamın öteki alanlarına itilmiştir. Ailenin özel mülkiyetin ve devletin kökeni adlı kitapta ise Engels (2003 [1884]). Anaerkinden ataerkiye geçişin miras sistemi yoluyla olduğunu söyler ve tarihteki ilk sınıf çatışmasının kadınlar ve erkekler arasında olduğunu belirtir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin iktidar ilişkilerini içermesi ve toplumsal hayatın birçok sahasında meydana gelen eşitsizliklerle kesişen noktalarda gözükmesi doğaldır. Her ne kadar 19. yüzyıldan beri kadın hareketinin etkisiyle patriyarkal sistemde bazı kırılmalar ve değişimler yaşansa da toplumların patriyarkal karakteri dönüşüm geçirecek kendisini yeniden üretmiş ve varlığını korumuştur (Walby, 1991).

Patriyarkal toplumsal yapıların kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği nasıl derinleştirdiğini ve bu eşitsizliğin toplumsal hayatın farklı alanlarında nasıl görünür olduğunu ortaya koymayı amaçlayan bu makalede patriyarkanın bir iktidar mekanizması olarak nasıl işlediği sorusuna cevap aranmaktadır. Bu soruyu cevaplamak için konuyla ilişkili olan patriyarka, toplumsal cinsiyet, eril tahakküm, hegemonik erkeklik ve eril bakış kavramları üzerinde durularak kadınları özel alana kapatan / erkekleri kamusal alanda konumlandıran statükonun yeniden üretilmesi, nesneleştirme, şiddet ve baskı gibi pratikler tartışılacaktır.

2. Sosyopolitik bir yapı olarak patriyarka

İktidar ilişkilerini, toplumsal normları ve toplumsal cinsiyet rollerini şekillendiren baskın bir sosyopolitik sistem olan patriyarka en yalın tanımıyla kadınlar üzerindeki sistematik erkek tahakkümünü işaret eder (Walby, 1991). Patriyarkal sistem ise erkeklerin birincil güç ve otoriteye sahip olduğu, iş, ev, kamusal alan fark etmeksizin kadınlar ve LGBTİ+'lar üzerinde kontrol uyguladığı bir toplumsal sistemi ifade eder. Patriyarkal toplumsal yapılarda toplumsal cinsiyet rolleri ve normları katı bir şekilde tanımlanır. Bu tanımlamalara göre erkekler güç, iktidar, rasyonellik, duyguları kontrol etme, akılcı davranma gibi kalıplarla özdeşleştirildiğinden, iktidar pozisyonlarına layık görülür. Kadınlar ise bu niteliklere sahip olmayan varlıklar olarak algılandığından toplumsal ilişkilerde ve alanlarda ikincil plana itilir. Bununla birlikte, patriyarka kavramı erkeklerin kültürel, ekonomik, siyasal ve toplumsal egemenliğini ve kadınların, kadınlara ait olan her şeyin değersizleştirilmesini de içerir. Bu bakımdan patriyarka, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde bulunur.

Patriyarkal toplumlarda, erkekler normları belirleyici unsur olduklarından ötürü hegemonik erkeklik kavramı patriyarka kavramıyla yakından ilişkilidir. Hegemonik erkeklik kavramını ilk olarak kullanan Connell, hegemonyayı güçler dengesi içinde kazanılan bir üstünlük olarak tanımlar (Connell, 2016, s. 269). Bu kazanılan üstünlükle diğer gruplar, yani “ötekiler” ortadan kaldırılmaz, bunun yerine ikincil pozisyona itilir (Laloğlu, 2018). Hegemonik erkeklik sayesinde erkeklerin liderlik pozisyonlarında daha fazla temsil edildiği, güç ve otoriteye sahip olduğu, kadınların ve hegemonik erkekliğin dışında kalan erkekliklerin (işbirlikçi, marjinal ve madun erkekliklerin) ise ikincil rolde olduğu bir toplumsal düzen sürdürülür. Bu bakımdan hegemonik erkeklik, belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttuklarını, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini anlamaya yardımcı olur (Carrigan vd. 1985, s.592). Tek tek erkeklerin iradesinden bağımsız, nesnel bir gerçeklik olarak yapılan patriyarkal sistem kendini doğal, evrensel ve sabit bir sistem olarak sunar ve sürekli kendini yeniden ürettiği için kendini sunuş biçimiyle başka türlü mümkün olmayan bir evrensel gerçeklik iddiası sunar (Sancar, 2013, s.27-28). Toplumların genelinde dolaşıma giren bu söylem, patriyarkal toplumsal yapıların sorgulanmasını güçleştirir. Böyle bir sorgulanamazlık bağlamında, patriyarkal sosyopolitik yapı, cinsiyet farklılıklarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dönüştürülmesinde etkili olan bütün toplumsal ilişkileri ifade eder (Koğacıoğlu, 2009, s.94). Bu toplumsal ilişkiler sürecinde özneler, patriyarkal iktidarın ölçütlerine göre tanımlanır, şekillenir ve yeniden üretilir.

Eğitimden çalışma yaşamına, medyadaki temsillerden karar alma mekanizmalarına katılıma kadar yaşamın her alanında kendini gösteren patriyarka, toplumun yarısını oluşturan kadınların her türlü gelişimini engelleyerek kadınların topluma sağlayacakları katkıları sınırladığı için toplumların ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmeleri önünde ciddi bir engel oluşturur. Bu nedenle mevcut patriyarkal yapıları anlamak ve dönüştürmek için kadınların somut gerçekliğinden yola çıkmak gerekir. Kadınların eşit olmayan koşullarda hayata katılımları, saygı duyulmayan işlere uygun görülme, aşağılanma, cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddete açık olmak gibi örneklerde görünür olur. Patriyarkayı bir sosyopolitik sistem olarak sorgulayabilmek için patriyarkanın stratejileri ve kullandığı mekanizmalar göz önünde bulundurulmalıdır.

Patriyarkal toplumsal yapının bireylere öğretilmesinde ve dayatılmasında toplumsallaşma etkenleri önemli bir yer tutar. Bu süreç toplumsal cinsiyet rollerinin kız çocuklarına ve oğlan çocuklarına aktarılma sürecinden bağımsız değildir. Toplumsallaşma etkenleri (aile, okul, arkadaş grupları ve medya) aracılığıyla bireylere aktarılan toplumsal cinsiyet rolleri kız çocuklarına ve erkek çocuklarına belirli kadınlık ve erkeklik modelleri sunar. Bu modellerle erkeklerin ekonomik kaynak olarak kurgulanması, kadınlara ise hayatın tüm alanlarında erkeğe tâbi olma rolünün verilmesi esastır. Kadınlara daha çok edilgen roller verilip nesne statüsüne indirgenirken, erkekler baskın ve etkin özneler olarak konumlandırılırlar. Bu bağlamda, patriyarka erkeklikle ilişkilendirilen iktidar mekanizmasını kültür aracılığıyla topluma dayatarak hegemonik hale gelir ve toplumsallaşma süreciyle kendi kendini yeniden üretir. Bu yeniden üretim sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdürmek ve pekiştirmek için çeşitli stratejiler kullanır. Bu stratejilerden başlıcaları kadınları özel alana kapatan / erkekleri kamusal alanda konumlandıran statükonun yeniden üretilmesi nesneleştirme, şiddet ve baskıdır.

3. Patriyarkanın Temel Stratejileri ve Mekanizmaları

3.1. Kadınları özel alana kapatan statükonun yeniden üretilmesi: Özel / Kamusal ayrımı

Patriyarka kavramı özel ve kamusal patriyarka olmak üzere ikiye ayrılır (Walby, 1991). Kamusal patriyarka devleti ve kamusal alanın tüm yapılarını patriyarkanın uygulayıcısı ve sürdürücüsü olarak işaret eder, özel patriyarka ise ev içinde yeniden üretimde bulunan kadınların üzerinde kurulan denetimden erkeklerin sağladığı yararı ve kadınların kamusal alandan dışlanmasını ifade eder (Toksöz, 2017). 19. Yüzyılda meydana gelen kapitalistleşme, fabrikalaşma ve kentleşme gibi yenilikler insanların doğayla ilişkisini değiştirirken kadınlar ve erkekler arası ilişkiyi de değiştirerek kamusal alan ve özel alan arasında kesin bir ayrım meydana getirmiştir. Bu dönemde kadınların eş, anne ve eve ait varlıklar oldukları neredeyse evrensel bir düşünce olarak yerleşmiştir. Üretimin hane içinden önce atölyelere sonra da fabrikalara taşınmasıyla endüstriyel kapitalist toplumlarda erkekler tam gün çalışan halini alırken, kadınlara ise evdeki ücretsiz iş yükü ile ilgili sorumluluklar yüklenmiştir. Böylece erkekler kamusal alanla, kadınlar ise özel alanla özdeşleştirilmiştir. Bu dönüşüm sürecinde kamusal alanı denetleyen devlet özel alana müdahale etmediğinden kadın haklarının büyük ölçüde ihlal edildiği özel alandaki asimetric güç ilişkileri normalleşmiştir (Ertürk, 2015, s.159). Böyle bir süreçte, cinsiyete dayalı iş bölümü ise derinleşmiştir. Cinsiyete dayalı iş bölümü kadınlara ev içi ile ilgili sorumlulukları ve üreme sorumluluğunu erkeklere ise kamusal alanı ve evin geçimi konularını yükler. Her ne kadar ilerleyen yüz yıllarda kadınların ev dışında çalışarak, toplumsal hareketlerde görünür olarak kamusal alana katılımı artmış olsa da patriyarkal yapı kadını özel alana kapatan statükoyu sürekli olarak yeniden üretmeye devam etmektedir. Bu yeniden üretim sürecinde kapitalizm ve patriyarka arasında güçlü bir ilişki vardır. Patriyarkal sistem ve sömürü kadınları hem içeride hem dışarıda (hem özel alanda hem kamusal alanda) tahakküm altında tutar ve erkeklerin ön planda olduğu ve kadın emeğinin ikincilleştirildiği bir hiyerarşik yapı oluşturur. Delphy'ye (1998) göre patriyarkal sömürü, kadınların ortak özgül ve birincil ezilme biçimidir. Kadınlar ücret karşılığı çalıştıklarında, bunun sonucu olarak edindikleri sınıf aidiyetinin koşullarını, yani ücret karşılığı çalışıp çalışmadıklarını ve nasıl çalıştıklarını da bu ilk aidiyet belirler. Delphy, ev hizmetlerinin değerinin olmamasının evlilik akdinin aslen bir iş akdi olmasından kaynaklandığını belirtir. Böylece erkekler kadınların emeklerini kendi emeği gibi sahiplenebilirler, aynı ücretsiz aile işçilerinin durumunda söz konusu olduğu gibi... Bu sözleşmenin gerçek niteliği boşanmayla ortaya çıkar. Delphy'ye göre boşanma sonrasında küçük çocukların bakımının anneye bırakılması bu el koymanın bir ifadesidir. Ayrıca kadınlara verilen yoksulluk ve iştirak nafakası ise iş akdinin sona ermesinden kaynaklanan maddi ve manevi tazminatlardır. Delphy bu durumu kadınların evlilik boyunca karşılıksız emek harcadıklarının itirafı olarak değerlendirir (Acar-Savran, 2011, s.186) . Kadının emeğinin değerinin ancak bu el koyma gerçekleştiğinden sonra ve erkek kadının emeğini yitirdiğinde görünür hale geldiğini belirtir. Kadınlara yüklenen ev işleri, yemek, bakım gibi kullanım değeri olan ancak piyasada değişim değeri olmayan sorumluluklar kadınların iş hayatına katılımını engeller. Patriyarkal toplumsal yapıda ikincilleştirilen kadın emeği ise piyasada değer kaybına uğrar.

Kadınların emek piyasasındaki konumu toplumsal cinsiyet rollerinin keskin ve meşrulaştırılmış halinin bir yansımasıdır. Rekabetçi kapitalizm, devletin sermayeyi denetleme kapasitesini azaltarak emeği korumasız bırakır (Ertürk, 2015, s.154). Evdeki işlerin devamı niteliğinde işlere yönlendirilen kadınların ağırlıklı olarak çalıştığı işler kadın meslekleri olarak kategorilendirilip düşük maaşlı meslekler haline gelir. Bunun nedenlerinden biri evi geçindirme görevinin toplumsal olarak kadınlara yüklenmemiş olması ve kadınların işverenler tarafından daha kolay ikame edilebilen yedek iş gücü olarak algılanmalarındır. Bu durum yoksulluğun kadınlama fenomeni ortaya çıkarmıştır.

Yoksulluğun kadınlama kavramı ilk kez 1978 yılında Diana Pearce tarafından ortaya atılmıştır. Çalışmasında 1950 ve 1970 yılları arasına odaklanan Pearce, Amerika'da yoksulların üçte ikisini kadınların oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu süreç içinde iş gücüne katılımı artmış olsa da yoksullar içindeki oranlarının da arttığını göstermiştir (Pearce, 1978). Cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın emeğinin görünmezliği ve ücretsiz emek, kadınların istihdama katılım biçimleri ve kadınlar ile erkekler arasında var olan fırsat eşitsizliği yoksulluğun kadınlama sürecinin temel nedenleri arasında yer alır. Kadın yoksulluğu, toplumsal olarak onay verilmiş eşitsiz cinsiyet rolleri örüntüsünün bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Uygulanan neoliberal ekonomik politikalar ve patriyarkal toplumsal yapının etkisiyle kadınlar neoliberal kapitalist sistemde karşımıza çıkan kuralsızlaştırma, esnekleştirme, iş güvencesi yoksunluğu ve düşük ücret gibi problemlerle emek piyasasında kırılgan bir pozisyona gelirler. Her ne kadar kamu sektöründe aynı pozisyonda çalışan kadınların ve erkeklerin aldıkları ücret ve çalışma koşulları eşit olsa da özel sektörde aradaki fark açılmaktadır. Bu farkın nedenlerinden biri cam tavan sendromudur.

Cam tavan¹ kadınların iş hayatında ilerlemelerinin önüne geçen açıkça görülmesi de aşılması mümkün olmayan engelleri tabir etmek için kullanılan bir metafordur (Wirth, 2001, s.1). Bu metafor, adeta görünmez bir cam bariyerin kadınların kariyerlerinde yükselmelerini engellediğini işaret eder. Kadınlar her ne kadar bu bariyere kadar yükselebilirler de bu bariyerin ötesine geçmeleri oldukça zordur (Zeng, 2011, s.313). Bu engeller genellikle patriyarkal toplum tarafından inşa edilmiş gözle görülemeyen bazen sözle de tanımlanamayan engellerdir (Ailes & Kraushar, 2000, s. 118-119). Kadınlar için bu engellerin farkına varmak güçtür. Yıllar boyunca patriyarkal toplumsal sistemlerde yaşayan kadınlar yetersiz eğitim nedeniyle, patriyarkal aile yapısının dayatmasıyla ya da ikincil pozisyonlarını içselleştirerek kariyer planlarını belirleyebilirler. Akademik çalışmalar kadınların iş dünyasında ön planda olmak yerine daha destek rollerde olmayı tercih ettiklerini göstermektedir (Hutson, 2010, s.56; Derin 2020, s.141). Kadınlar,

¹ Bu kavram pirelerle yapılan bir deneye atıfta bulunularak adlandırılmıştır (Öztürk & Bilkay, 2016, s.91). Söz konusu deney şöyle gerçekleşmiştir: Pireler bir kaba yerleştirilmiş ve altlarına ısı verilmiştir. Kap ısındığı zaman pireler zıplayabildikleri en üst noktaya kadar (50 cm) zıplamışlardır, daha sonrasında ise ısı kesilmiş, pirelerin 30 cm üstüne cam bir tavan yerleştirilmiştir, sonrasında tekrar kaba ısı verilmiştir. Isı verilimi sonrası zıplayan pireler cam tavana çarptıkları noktadan geri düşmüşlerdir, yere düştükçe tekrar cam tavana kadar zıplamışlardır. Daha sonrasında ısıyı kesen bilim insanları cam tavanı kaldırıp tekrar ısı verdiklerinde pirelerin deneyin bir önceki aşamasında cam tavanın konulduğu yere kadar yani sadece 30 cm zıpladıkları görülmüştür. Kadınların kariyerlerinde yükselememelerinin nedenlerinden biri de pire deneyinde görülen bu cam tavana benzetilerek cam tavan sendromu adını almıştır.

iş hayatında patriyarkal toplumsal yapının kendilerine yükledikleri rol ve sorumluluklardan, kendilerine güvenilmemesinden, niteliklerinin değersiz gösterilmesinden kariyer gelişimi açısından olumsuz etkilenirler. Daha düşük ücretlerle piyasada çalışırlar. İş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet hiyerarşisine bağlı olarak erkek ücretleri daha yüksek olduğundan kadınlar eşlerine ya da babalarına ekonomik olarak bağımlı kalırlar.

Toparlayacak olursak, kapitalizm önce kadınları dışlamış, ardından ucuz iş gücü olarak sisteme entegre etmiştir. Bir yönetsellik biçimi ve hayatın bütününe piyasa gibi düzenleyen ekonomik ve toplumsal bir politika olarak neoliberal kapitalizm (Foucault, 2004, s.356) ise yeni bir kültürel, ekonomik ve toplumsal düzen yaratarak kadınların ve erkeklerin toplumsal rollerinin derinleşmesine hizmet eder. Kapitalizmin kadınları istihdama katma hevesi ile patriyarkanın kadınların ücretsiz emeğine duyduğu gereksinim çelişik dinamikler oluşturur. Bazen biri bazen diğeri baskın hale gelse de neoliberal politikaların getirdiği esnekleşme, kuralsızlaştırma gibi seçenekler patriyarka ve kapitalizmi uzlaşır hale getirmiştir. Esnek çalışmayla, yarı zamanlı çalışmayla, ya da güvencesiz çalışmayla kadınlar düşük ücretlerle piyasada çalıştırılırken, patriyarkanın gereksinim duyduğu ücretsiz emekleri için de daha fazla vakit harcayabilirler. Kadın emeğinin yönelimi göz önünde bulundurulduğunda, kadınların evde çocuk, hasta ve yaşlı bakımını üstlenmesi, ucuz iş gücü olarak piyasaya entegre olması, itaatkâr bir emek havuzu oluşturması yoluyla patriyarkal ilişkiler yeniden üretilerek güvence altına alınır. Kadınların emek piyasasındaki konumu esnek ve güvencesiz çalışma ile kırılğan bir hal alırken, kadınlar bir yanda da evdeki işlerle ve sorumluluklarla başa çıkmak zorunda kalırlar. Neoliberal politikalar ve patriyarkal yapının uzlaşması sonucu, sosyal politikaların yetersiz kaldığı durumlarda (örneğin kreş ve huzurevi eksikliği) kadınların bakım yükü artar. Örneğin Covid-19 pandemisinde üretimin yavaşlamasının yanı sıra evde geçirilen zamanın artmasıyla birlikte kadınların ücretsiz emeğine olan talep artmıştır. Bu iki dinamik sonucu çalışan kadınların bir kısmı iş gücünün dışına itilmiştir (Dünya Çalışma Örgütü, 2020).

3.2. Nesneleştirme

Patriyarkal toplumsal yapılarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önkoşulu kadınların nesneleştirilmesi ve dolayısıyla insanlığın alanından çıkarılmasıdır. Kadınları nesneleştirmeye yönelik mekanizmaların başında cinsiyetçi dil ve medya temsilleri gelmektedir. Cinsiyetçi dil kullanımı, bize annenin / kardeşin (ananın / bacının) başka birini yaralamak için araca dönüştüğünü gösterir. Cinsiyetçi küfürler, cinsiyetçi dil kullanımı içinde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu küfürlerin belirli kültürler içinde ortaya çıkıp öğrenilmiş olduğu gerçeği nedeniyle cinsiyetçi küfürler asırlardır süren eşitsizliğin en somut göstergelerinden birini oluşturur. Kadınları aşağılayan ve nesnel düzeyine indirgeyen konuşma pratiği, dilin iktidar ritüelleri inşasındaki önemini ve bu iktidar alanı içerisinde ürettiği anlam dünyasının etkisini gösterir (Sancar, 2016, s.18). Dil medya temsilleri söz konusu olduğunda da önemli bir yere sahiptir.

Özellikle gelişmiş toplumlarda medya, erkekler ve kadınlar arasındaki etkileşimleri modelleyen güçlü kültürel araçlardan biridir. Hem konvansiyonel hem de yeni medya cinsiyete dayalı eşitsizliği sürdüren ve eril tahakkümü pekiştiren modelleri dolaşıma sokarak patriyarkal toplumsal yapıyı sağlamlaştıran ve

yeniden üreten mekanizmalar sağlar. Medya içeriklerinde kullanılan stereotipler bu yeniden üretim sürecinde önemli yer tutar. Ortak bir toplumsallaşma süreci ile kazanılan kültüre hitap eden stereotip kavramı, kalıp yargı anlamına gelir ve toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, meslek, görünüş vs. konularında ortaklaşan bir grubun üyelerine yönelik basitleştirilmiş sabit kanıları işaret eder. Bireylerin toplumu algılaması ve medya içeriklerinden beklentileri açısından stereotipler etkilidir. Patriyarkal toplumlarda medyada ve kültür sanat ürünlerinde gösterilen kadın temsilleri de iktidar ilişkilerine içkindir. Nochlin'e göre (1994, s.2), toplumsal alanda açık bir şekilde görülebilen iktidar ilişkilerinin üstü stereotipik temsiller aracılığıyla ve hâkim ideolojinin aygıtlarıyla örtülür. Böylece kadın-erkek ilişkilerinin ve hem kadınların hem de erkeklerin toplumsal konumlarının ezelden beri aynı olduğu ve ebediyen aynı kalacağı fikrini işaret ederek, temsillerle kurgulanan kadın figürünün son derece doğal gösterilmesine hizmet eder.

Kadınlara ilişkin temsiller söz konusu olduğunda eril bakış önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Laura Mulvey'nin (1975) feminist literatüre kazandırdığı bu kavram kadınları nesneleştiren ve fiziksel görüntüye indirgeyen temsillerin kaynağını ve herhangi bir konuyu heteroseksüel bir erkeğin bakış açısından yansıtmayı ifade eder. Bu nedenle de iktidar ilişkilerini içerir. Erkeklere belirli bir erkek tipini rol model olarak gösteren ve belirli bir kadın tipini arzulamaya yönlendiren eril bakış, kadınları da belirli rolleri benimsemeleri için ikna etmede kullanılır. Eril bakış aracılığıyla patriyarkal söylemin baskınlığı izleyiciye hissettirilir ve izleyicilerin dünyayı algılama pratiği eril bir filtrelemeye tabi tutulur. Kadınların edilgen, zayıf, her daim erkeğin cinsel ihtiyaçlarını gidermek için hazır bulunan fakat diğer yandan evcil ve sorumluluk sahibi bir nesne olduğuna dair kabuller kadın temsillerini etkilemektedir (Nochlin, 1994). Kadınlar, erkeklerden farklı biçimde, bir özne değil bir nesne, genellikle de bir arzu nesnesi olarak cinselleştirilmektedir. Bu bağlamda temsiller, sembolik şiddetin (Bourdieu, 1998, s.11) gözlemlenebileceği mecralar haline gelirler. Kendini tam olarak görünür kılmadan sadece hissettiren ve iletişim yoluyla uygulanan sembolik şiddet, toplumsal statükoyu konsolide eden bir araçtır (Bourdieu, 1998, s.11). Başka bir deyişle, rıza yoluyla kurulan bir baskıyı ifade eden sembolik şiddet, toplumsal düzene dayanan, hegemonyanın yapılarını ve halihazırdaki hiyerarşilerinin devamlılığını sağlayan ve zaman içinde yeniden üreten bir mekanizmadır (Von Holdt, 2012). Medya temsilleri bu bağlamda değerlendirildiğinde temsil edilen noktaların doğal gösterilmesi izleyiciyi savunmasız bırakabilir.

Temsillerin yanı sıra medyanın gündem belirleme meselesi de patriyarkal ilişkilere içkindir. Bir haberin nasıl sunulacağı ve haberin söylemi patriyarkal toplumsal yapı içerisinde üretilir. Örneğin kadın cinayetlerine ilişkin haberlerde öldürülen bir kadının kıyafetine ya da alkollü olup olmadığına değinilmesi ile mevcut yapı yeniden üretilir. Şiddet olayları bu söylemler aracılığıyla meşrulaştırılır ve olaylar çoğunlukla saldırganın ağzından aktarılır. Bütün bunlar patriyarkal toplumlarda kadınlara yönelik ötekileştirmeye neden olur. Öğretilen, seçme ve elemeye bağlı bir tanımlama şekli olarak ötekileştirme özellikle etnik köken, cinsiyet, cinsel kimlik cinsel yönelim, sınıf konularında kendinden olmayana, ötekini işaret eder. Ötekileştirme, nefret söylemiyle ya da reel veya sembolik şiddetle birlikte gelebilir. Çünkü bu süreçte kültürü, toplumu oluşturan parametrelerden bir kısmının dışlanması ya da yok sayılması söz konusudur.

3.3. Şiddet ve Baskı

Şiddet ve baskı patriyarkal ilişkilerin merkezinde yer alan unsurlardandır. Bir toplumsal olgu olarak şiddet, iktidar ilişkilerine içkindir ve iktidar konumunun kendini gösterme şeklidir. Kadına yönelik erkek şiddeti, tarih boyunca normalleşen ve patriyarkal düzen içinde kurumsallaşan kadınlar ve erkekler arasındaki iş bölümünü idame ettirmede kullanılan olağan bir araç olagelmıştır (Ertürk, 2015, s.32). Kadınları ve erkekleri birbirlerinin zıttı olarak tanımlayan (örneğin güçsüz vs. güçlü, şefkatli vs. sert, yumuşak huylu vs. şiddete meyilli, korunmaya muhtaç vs. cesur) kurgulamalar, kadınların ve erkeklerin bir tezat içinde toplumsallaştırılmasına neden olur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesi olan erkek şiddeti patriyarkal toplumlarda kadınlara ve erkeklere yüklenen dışlama üzerine kurgulanmış dikotomik roller bağlamında okunmalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en aşırı ucu olan erkek şiddeti, gündelik hayatta sıkça karşımıza çıkar. Kadınlara yönelik şiddet olayları münferit değildir aksine sistematik olarak ve erkekler tarafından uygulanır, erkek şiddetini mümkün kılan hatta kolaylaştıran patriyarkal sosyopolitik yapının varlığı ise erkek şiddetinin önüne geçilmesini engeller. Fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet olmak üzere gündelik hayatta sıkça karşımıza çıkan 4 temel şiddet türü vardır.

Kişinin bedenine karşı yapılan her türlü saldırı fiziksel şiddet olarak değerlendirilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022). Dışarıdan fark edilmesi en kolay olan şiddet türüdür. Bu şiddet türünde fiziksel güç, kadınları kontrol etmek, denetlemek, cezalandırmak, aşağılamak için kullanılır. Tekmelemek, tokat atmak, bıçakla yaralamak fiziksel temas içeren şiddet türüne örnektir. En sık gözüken örneklerinden biri ise kadın cinayetleridir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu tarafından hazırlanan 2023 yılı raporuna göre 2023'te 315 kadın, erkekler tarafından öldürülmüştür. Öldürülen kadınların %65'i en güvenli alan olarak düşünülen evlerinde öldürülmüştür. Kadınların %41'i eş, %14'ü birlikte olduğu erkek, %9'u eski eş, %11'i tanıdığı biri, %6'sı akraba, %6'sı oğlu, %5'i eskiden birlikte olduğu erkek, %3'ü baba, %3'ü kardeş tarafından öldürülmüştür. %3'ün ise yakınlık derecesi ise belirlenememiştir (KCDP, 2024). Kadın cinayetlerinde failerin büyük çoğunluğunun maktullere yakın erkekler olması yakınlığın istismarı ve toplumsal patriyarkal iktidarın kadınların hayatları için önemli bir tehdit oluşturduğunun bir göstergesidir.

Psikolojik şiddet (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022) ise fiziksel şiddet kadar görünür değildir. Psikolojik şiddet, mağdurların duygusal güç kullanılarak kontrol edilmesini, denetlenmesini, aşağılanmasını ve cezalandırılmasını işaret eder. Genellikle fail tarafından mağdura sistematik olarak uygulanır. Fiziksel şiddetin olduğu her ilişkide psikolojik şiddetin bazı unsurları da mutlaka bulunur. Bu bakımdan fiziksel şiddetin habercisi olarak sayılır. Psikolojik şiddet gündelik hayatta çeşitli şekillerde görülebilir. En çok karşılaşılan örneklerinden biri kıskançlıktır. Özellikle patriyarkal toplumlarda erkeklere verilen kadınları "koruma" rolü, duygusal ilişkilerde kıskançlığın olağan gözükmelerini sağlamaktadır. Kıskançlığın nedeninin sevgi olduğunu düşünen bir kişi, bunun bir şiddet türü olduğunu, kıskançlık adı altında hareketlerinin, giydiklerinin, davranışlarının denetlendiğini, kısıtlandığını ve bu şekilde başkalarıyla olan toplumsal ilişkilerinin kontrol altında tutulduğunu kolaylıkla fark edemez. Duygu sömürsü yapmak,

istediklerinin yapılması için küçük düşürücü davranış ve tutumlar sergilemek, tehdit etmek, hakaret etmek, kişinin becerilerinin küçümsenmesi, yok sayılması, muhtaç ve bağımlı hissettirilmesi de kadınlara karşı sıkça uygulanan psikolojik şiddet örneklerindedir. Bu şiddet türünün uygulanmasını kolaylaştıran etkenlerden biri şiddet uygulanan kişinin yalnızlaştırılmasıdır. Ailesinden yakın arkadaşlarından fiziksel ya da duygusal olarak uzaklaştırılan kişi, kendisine destek olabilecek sosyal çevresinden kopmuş olduğu için psikolojik şiddete daha açık hale gelir. Psikolojik şiddetin dışarıdan fark edilmesi oldukça güçtür.

Dışarıdan fark edilmesi zor olan şiddet türlerinden bir diğeri ise bireylerin rızaları dışında herhangi bir cinsel davranışa zorlanmasını ifade eden cinsel şiddettir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022). Cinselliğin, kadınları kontrol etmek, denetlemek, aşağılamak ve cezalandırmak amacıyla şiddet aracı olarak kullanılması cinsel şiddeti oluşturur. Yaygın olarak görülen örnekleri şu şekilde sıralanabilir: tecavüz etmek, cinsel ilişkiye zorlamak, istemediği cinsel pozisyonlara zorlamak, cinsel bölgelerine dokunmak, cinselliği bir ceza/ödül yöntemi olarak kullanmak, başka kişilerle cinsel ilişkiye girmeye zorlamak, seks işçiliğine zorlamak, başka kişilerle cinsel ilişkiye girerken seyretmeye veya seyredilmeye zorlamak, cinsel ilişki için kadının rızasını tehdit, korkutma gibi yollarla inşa etmeye çalışmak, teşhircilik yapmak, sürekli takip ederek telefon, internet gibi teknolojik araçlarla cinsel içerikli materyaller ya da konuşmalarla rahatsız etmek, onay almadan çıplak cinsellik içeren görüntüler çekmek ve cinsel içerikli görüntüleri yaymak ve yaymakla tehdit etmek, kadın bedenini ve cinselliğini aşağılayacak şekilde konuşmak, kürtaja zorlamak ya da kürtaj yaptırmasını engellemek. Patriyarkal yapı ve onun neden olduğu cinsiyet eşitsizliği kadınlara kendi bedenlerinin üremeye ilgili kullanımı konusunda denetim hakkı tanımaz. Yetersiz ve güvensiz bir gebelikten korunma teknolojisinin yanı sıra yetiştirilme tarzı, bilgi eksikliği, toplumsal baskı, adetler, yoksulluk, zorla dayatılmış ekonomik bağımlılık ve cinsel saldırıya karşı yasaların yetersiz kalışı ya da eksik uygulanması gibi sorunlar kadınların toplumsal durumunu belirler. Böyle bir sistemde kadınlar, bedeninin cinsel kullanımını denetleyebilme konusunda dezavantajlı olurlar. Bu şiddet türünü konuşmak kadınlar için genellikle zordur. Patriyarkal toplum tarafından suçlanmaktan çekindikleri için ya da utandıkları için, kadınlar genellikle cinsel şiddete uğradıklarını kolaylıkla açıklayamazlar. Cinsel şiddetin çoğunlukla özel alanda görülüyor olması ya da etrafta bir tanık yokken cinsel saldırıların gerçekleştiriliyor olması mağdurun şiddet olayını ispatını zorlaştırmaktadır.

Ekonomik şiddet ise maddi gücün kadınlar üzerinde bir tehdit, kontrol ve sindirme aracı olarak kullanılmasını işaret eder. En yaygın görülen ekonomik şiddet biçimleri arasında, kadının çalışmasına, meslek edinmesine, okulu ya da kursu bitirmesine veya işinde yükselmesine engel olmak, gelir ve birikimine el koymak, borçlandırmak (kadın adına kredi çekirmek, senet imzalatmak, şirket açtırmak ve kredi kartını kullanmak), para biriktirmesine, hesap açmasına ve yatırım yapmasına engel olmak, oldukça düşük miktar harçlıklarla günlük yaşamını sürdürmesini istemek sayılabilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022). Ekonomik şiddet konusuyla ilgili en güncel konu ise erkeklerin iştirak ve yoksulluk nafakasını süreye bağlama talepleri etrafında ortaya çıkan nafaka tartışmasıdır. Ülkemizde, nafakayla ilgili kanun her ne kadar cinsiyetsiz olsa da ve yoksulluk nafakasını düzenleyen Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesinde; "Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir" dense de evlilik bitiminde

genellikle erkeklerin kadınlara nafaka ödemesi, evlilik sona erdiğinde yoksullaşan tarafın ezici neden çoğunlukla kadınlar olduğu sorusunu akla getirir. Bu soruya verilecek cevap patriyarkal yapının kadınları dezavantajlı bir ekonomik konumda tuttuğunun önemli bir göstergesidir. Nafaka süreye bağlandığı takdirde patriyarkal sistemde boşanma erkekler için maliyetsiz kadınlar için ise gelecek kaygısı ve çocuklarının geçimlerini sağlayamama endişesi ile imkânsız hale gelir.

Patriyarkal toplumsal yapı yukarıda bahsedilen şiddet türlerini meşrulaştıran ve normalleştiren mekanizmalar arasında kültür ve hukuk yer almaktadır. Kurumsallaşmış iktidar yapısının kurucu ögesi olan hukuk, iktidar ilişkilerinin ifade ediliş biçimi olarak değerlendirilebilir. Tarihsel çerçevede mevcut hukuk normları ve hukuk uygulamalarında patriyarkal kodlar hakimdir. Kadınlara ve hegemonik erkekliğin dışında kalan erkeklere ilişkin adaletsizliği besleyen ön yargılar insanların hakkını gasp eder ve hatta fiilen yaşam hakkının ortadan kaldırılmasına bile neden olur. Yine de hukuk meşrulaştırma aracı olarak ele alınmaya devam eder, böylece söz konusu eşitsizlik ve adaletsizlik görünmez olur. Durum böyleyken, bir kurum olarak, uygulama olarak ve modern devlette anlamın kaynağı olarak hukuk patriyarkayı içerir, üretir ve yeniden üretir (MacKinnon, 1989). Gelenekler ve görenekler bir grup olarak erkeklerin çoğalma olgusunu, cinsel özgürlüğü ve denetim gücünü garanti ederken, devlet bu toplumsal iktidar olgularını yasalarla hukuk kapsamında düzenler. Böylece patriyarka ve onun toplumdaki egemenliği görünmez hale gelir. Çünkü böylece patriyarka hukuk aracılığıyla nötr yani tarafsız olarak tanımlanmış olur ve farklı bakış açılarından bir tanesi değilmiş de mümkün olan tek bakış açısıymış gibi topluma sunulur. Bu durum, erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerinde tahakküm kurmasını kolaylaştırır. Şiddet bağlamında düşünüldüğünde kadınlar üzerindeki patriyarkal iktidar biçimlerinin hukuk aracılığıyla onaylandığı görülür. Örneğin tecavüz veya cinsel saldırı suçlarında rıza kavramının öne sürülmesi, kadına yönelik erkek şiddeti veya kadın cinayetleri suçlarına failin bakış açısından bakılması, cinsel tacize ve saldırılara ilişkin hukuki düzenlemelerdeki boşluklar bu kapsamdadır.

Sonuç

Bu makalede, patriyarka kavramının toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisi, kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkisi ve bu ilişkinin toplumsal ve politik dinamiklerle nasıl şekillendiği incelenmiştir. Makalede, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde bulunan patriyarka kavramının erkek tahakkümünü temsil ettiği belirtilerek, patriyarkal toplumsal yapının, kadınlar üzerinde kontrol uyguladığı bir toplumsal sistem olduğunu ve kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği sürdürmek için çeşitli stratejiler kullandığı ortaya konmuştur. Bunlar arasında kadınları özel alanla özdeşleştiren statüko, kadınların nesneleştirilmesi, şiddet ve baskı mekanizmalarının kullanılması temel stratejiler olarak ön plana çıkmıştır.

Toplumlarda farklı hızlarda ve yoğunluklarda dolaşan iktidar devlette, onun aygıtlarında ve teknolojilerinde, öznelde, ilişkilerde ve nesnelde, duygulanımlarda ve davranışlarda belirginleşir. Foucault'ya (1982) göre iktidar sadece baskıcı değil, aynı zamanda üretkendir: biçimlendirir, destekler, sürdürür, pekiştirir ve çözer. Ama diğer taraftan bir direnişi de meydana getirir. Tarihsel ve toplumsal

olarak kadınlar da bunu deneyimlemiştir. Patriyarkayla mücadelede feminizm önemli bir role sahiptir. Kadın hakları mücadelesi yürüten, kadın erkek eşitliği sağlama amacı güden bir düşünce akımı, bir toplumsal hareket bir kuram olarak değerlendirilebileceğimiz feminizm Fransız devrimi sonrası Olympe de Gouges'un temel haklar talebiyle gündeme gelmiştir ve insan hakları kavramından kadınların dışlanmasını eleştirmiştir. Oy hakkı talebiyle yola çıkılan noktadan sonra kadın hakları konusunda birçok kazanım elde edilmiş ve çok yol katedilmiştir. Bu süreçte feminist harekete en önemli katkılardan biri feminist teorilerden gelmiştir. Feminist teoriler, feminizmin kuramsal ve felsefi yanını ele alır. İnceleme konuları arasında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların politika ekonomi eğitim gibi kamusal alanlardaki deneyimlerini ele alır. Bu teorilerle ayrımcılığın, kadınların objeleştirilmesinin, uğradığı baskıların, kadınlar ve erkekler arası tahakküm ilişkilerinin patriyarkal yapının ve stereotipleşmenin analiz ve eleştirileri yapılır. Teorik ve pratik olarak patriyarkal yapıyı sorun olarak ele alan her çaba feminist olarak değerlendirilebilir. Kadın hakları konusunda elde edilen ulusal ve uluslararası kazanımlar yerelden küresele yükselen kadın hareketinin çabalarının sonucudur.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2011), "Kadınların Emeğini Görünür Kılmak: Marx'dan Delphy'ye Bir Ufuk Taraması", *Praksis*, 10: 159-210.
- Ailes, R. Ve J. Kraushar (2000). *Mesaj Sızdınız, Güçlü Bir İletişimci Olmanın Yolları*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1998). *La Domination Masculine*, Seuil, Paris.
- Carrigan, T., Connell, B. & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14, 551-604.
- Connell, R. W. (2016). Masculinities and Globalization. *Men and Masculinities*, 19(4). 269-277.
- De Beauvoir, S. (1976) *Le Deuxieme Sexe. Tome II: L'expérience vécue*, Gallimard, Paris.
- Delphy, C. (1998). *L'Ennemi principal. I, Économie Politique du Patriarcat*, Éditions Syllepse, Paris.
- Derin, N. (2020). "Dünyadan ve Türkiye'den Örneklerle Cam Tavan Sendromu", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/2: 137-154.
- Dünya Çalışma Örgütü. (2020). "A Gender-Responsive Employment Recovery: Building Back Fairer", *ILO Policy Brief*. https://www.ilo.org/emppolicy/pubs/WCMS_751785/lang--en/index.htm
- Engels, F. (2003). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. Eriş Yayınları. Yer Belirtilmemiş.
- Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Foucault, M. (2004). *Naissance de la Biopolitique : Cours au College de France*, Seuil, Paris.
- Héretier, F. (1996). *Masculin-Féminin*, O. Jacob, Paris.
- Hutson, B. (2010). "Overcoming Gender Differences", *Black Enterprise* <https://www.blackenterprise.com/overcoming-gender-differences/>
- İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi). 2011, <https://rm.coe.int/1680462545>
- Koçacıoğlu, D. (2009). "Gelenek Söylemleri ve İktidarın Doğallaşması: Namus Cinayetleri Örneği", *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 9: 92-120.

- KCDP. (2024). "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2023 Yıllık Veri Raporu": *KCDP*, <https://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu>
- Laloğlu, E. (2018). *Erkekliklerin Yeniden İnşası: Türkiye'de Erkek Kimliđi ve Maskülenlikler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MacKinnon, C. A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Mor Çatı (2022). "Şiddet Biçimleri": <https://morcati.org.tr/siddet-bicimleri/>
- Mulvey, L. (1975). Visual Pleasure and Narrative Cinema. *Screen*, 16(3). 6-18.
- Nochlin, L. (1994). *Women, Art, and Power: and Other Essays*, Thames and Hudson Ltd., Londra.
- Öztürk, Z. ve T. A. Bilkay (2016). "Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumunda Çalışan Kadınların Kariyer Engelleri ve Cam Tavan Sendromu Algıları", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/6: 89-102.
- Pearce, D. (1978). "The Feminization Of Poverty: Women, Work, And Welfare", *Urban and Social Change Review*. Şubat: 28-36.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis.
- Sancar, T. Y. (2013). *Türk Ceza Hukukunda Kadın*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Toksöz, G. (2017). "Akp Dönemi Kadın İstihdam Politikaları: Esnek Ve Güvencesiz Çalışma", *TMMOB 2. Kadın Sempozyumu 18 Mart 2017*. TMMOB, Ankara. https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/2.kadinsempozyumu_0.pdf
- Von Holdt, K. (2012). The Violence of Order, Orders of Violence: Between Fanon and Bourdieu. *Current Sociology*. 61(2). 112-131.
- Walby, S. (1991). *Theorising Patriarchy*. Basic Blackwell, Oxford.
- Wirth, L. (2001). "Breaking through the glass ceiling: Women in management". Dünya Çalışma Örgütü, Cenevre. https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2001/101B09_102_engl.pdf
- Zeng, Z. (2011). *The Myth Of The Glass Ceiling: Evidence From A Stock- Flow Analysis Of Authority Attainment*, Social Science